

La concessió de la llibertat a un esclau jueu (1450)

Josep M. Llobet i Portella

Si bé són nombrosos els esclaus que es troben esmentats en el més d'un centenar i mig de documents notariais cerverins dels segles XIV i XV que hem pogut localitzar,¹ només un d'aquests esclaus consta com a jueu. Aquesta informació ens ha arribat gràcies a dos documents de l'any 1450 que ens permeten conèixer no solament el nom i l'origen d'aquesta persona, sinó com, finalment, va poder aconseguir la llibertat.

El primer d'aquests dos documents és un reconeixement de deute que va fer Gentou Camiç, jueu de Santa Coloma de Queralt.² Segons aquest text, que porta la data del 26 de juliol d'aquell any 1450, Gentou Camiç reconeixia deure a Guillem Marc, de Vallmoll, cent florins, que eren l'import pel qual s'havia pactat la concessió de la llibertat a un esclau jueu anomenat Abraham Abenal-

1. Els documents cerverins del segle XIV han estat transcrits i comentats en un article recent: Josep M. LLOBET PORTELLA, «Doce documentos cervarienses relacionados con el comercio de esclavos (1370-1400)», *Espacio, Tiempo y Forma* (Madrid), sèrie III, núm. 17 (2004), p. 271-289. Pel que fa a documents barcelonins conservats a Cervera: Josep M. LLOBET PORTELLA, «Ocho documentos barceloneses sobre ventas y cesiones de esclavos (1395)» *Espacio, Tiempo y Forma* (Madrid), sèrie III, núm. 13 (2000), p. 139-150.

2. Aquest document notarial, atès que ha estat localitzat recentment, no es troba inclòs en l'obra: Josep M. LLOBET I PORTELLA, *Els jueus de Santa Coloma de Queralt segons els protocols notariais de Cervera (1341-1492)*, Santa Coloma de Queralt, Associació Cultural Baixa Segarra, 2004. Sobre la família Camiç, veg. Gabriel SECALL I GÜELL, *La comunitat hebrea de Santa Coloma de Queralt*, Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1986, p. 111- 112.

bac, el qual era propietat de l'esmentat Guillem Marc. El reconeixement de deute el feia Gentou Camiç perquè ell s'havia fet càrrec de la custòdia de l'esclau. El pagament dels cent florins es faria el proper mes de setembre amb les condicions següents: si l'esclau moria abans que el pagament fos efectuat, Gentou Camiç només satisfaria al propietari de l'esclau aquella quantitat de diners que hagués pogut reunir dels donatius que haguessin fet les aljames dels jueus; si el que moria era Gentou Camiç, els seus hereus tampoc haurien de respondre més enllà de la quantitat que el difunt hagués pogut aplegar. Hem de creure, doncs, que Gentou Camiç s'havia fet càrrec de l'esclau jueu amb la finalitat que ell o el mateix esclau poguessin demanar donatius a aquelles aljames que creguessin convenient per tal de reunir l'import del preu de la llibertat d'aquest esclau (document número 1).

Aquest mateix document porta un afegit, escrit el dia 3 de novembre del mateix any 1450, en el qual consta que Guillem Marc donava per cancel·lat el deutor, atès que havia estat atorgat un nou document. En efecte, aquell mateix dia havia estat redactat un text mitjançant el qual Guillem Marc —ara sabem que era pagès— concedia la llibertat a Abraham Abenalbac —ara anomenat Abenalbaç— a canvi de setanta florins. Abraham Abenalbac procedia de la població nord-africana de Fes, la qual tenia un important barri jueu, i havia estat comprat a Dionís Aimeric, un veí de Cervera. També sabem que els setanta florins pagats havien estat recollits pel mateix esclau en les aljames jueves de Catalunya i Aragó (document número 2).

Atès que el mateix esclau va fer el lliurament dels setanta florins, que la quantitat pagada va ser inferior a la de cent florins, que era la que havia estat pactada mitjançant el primer document, i que la suma lliurada procedia exclusivament dels donatius de les aljames visitades per l'esclau, tot això pot fer creure que el jueu de Santa Coloma Gentou Camiç havia mort durant el període de temps comprès entre la data del primer document i la del segon, la qual cosa no hauria impedit que l'esclau jueu aconseguís la llibertat.

D'altra banda, resta ben palesa la solidaritat que, en aquest cas, hi hagué entre els jueus de la Corona catalanoaragonesa, cosa que va permetre que un d'ells, malgrat procedir del nord d'Àfrica, pogués reunir la important xifra de setanta florins, amb els quals va poder esdevenir una persona lliure.

Textos documentals

1

1450, juliol, 26. Cervera

Gentou Camiç, jueu de Santa Coloma de Queralt, reconeix deure a Guillem Marc, de Vallmoll, cent florins, els quals són l'import de la concessió de la llibertat a un esclau jueu anomenat Abraham Abenalbac.

Arxiu Històric Comarcal de Cervera (= AHCC), *Fons Notarial*, Cervera, 27, Maties Serra, *Manual*, 1449-1450, f. 46v.

Die eadem.

Ego Gentou Camiç, iudeus, ville Sancte Columbe de Queralto, confiteor et recognosco me debere vobis Guillemo March, loci de Vallmoll, presenti, centum fflorenos auri Aragonum recti ponderis racione ffranquire et remere [sic] Abram Abenalbach, iudeum, captivum vestrum, quoniam dictum ca[p]tivum michi restituis et in posse meo comanastis, unde renuntio, etc., quos vobis solvere promitto sub tali pacto seu pactis inferius designatis, scilicet per totum mensem septembris proxime instantem, in hunc modum quod, [si] dictus captivus mori contigerit ante dicte solucione, quod ego non possim solvere nisi illa quantitate peccunie quam ego aplegavero seu aplegati fuerunt per aliam iudeorum michi soluta et, si ego dictus Gentou Camiç mori contigerit inffra dictum terminum non solutorum dicta quantitate, quod ego nec bona non sint obligati solvere nisi illa peccunia quod invenerit et plegata fuerit, quam peccuniam dictum captivum vobis dederit et ipsam aplegaverit aportabo intus villam Sancte Columbe de Queralto ffranche et quitie, etc., sub pena tertii honorabili vicario Cervarie vel illi alteri curie, etc. Et pro hiis obligo omnia bona mea, etc. Unde renuntio, etc. Volens, etc.

Actum Cervarie.

Testes Ludovicus de Sent Girvés, ville Solsona, et Bernardus Fonoyll, ville Cervarie, et Salamo Ça Torra, iudeus, Cervarie.

[*A continuació*] Die tercia mensis novembris anno predicto a nativitate Domini M^o CCCC^o L^o dictum debitum fuit cancellatum de voluntate dicti Guillemo March, loci de Vallmoll, pro pacto et concordia facto cum instrumento recepto in posse discreti Iohannis Valentí, die presenti et inffra scripti. Testes venerabiles Bernardus Laurador, mercator, et Ffranciscus de Sanahuya, apothecarius, Cervarie habitatores.

2

1450, novembre, 3. Cervera

Guillem Marc, agricultor, de Vallmoll, concedeix la llibertat a un esclau seu, anomenat Abraham Abenalbaç, jueu, a canvi de setanta florins.

AHCC, *Fons Notarial*, Cervera, 33, Joan Valentí, *Manual*, 1449-1451, f. 124.

Die tertia novembris anno predicto.

Quod ego Guillelmus March, agricola, ville de Vallmoll, campi Terrachone, gratis cum presenti libero et franchum ac liberum et alforrum facio te Abraham Abenalbaç, civitatis de Feç, de Barberia, nationis paganorum, iudeum, servum et captivum meum, ab omni iugo, dominio et servitute in quibus nunc es mei cum sis captivus meus, prout constat quodam publico instrumento cum quo vos emi a Dionisio Aymerich, habitatore ville Cervarie, prout latius in ipso est videre instrumento, quod actum fuit Evice die iovis octava mensis ianuarii anno a nativitate Domini M^o CCCC^o quinquagesimo et per discretum Ffranciscum Agramunt, pro reverendissimo in Christo patre et domino domino Petro, divina miseratione sancte terrachonensis ecclesie archiepiscopo, et eius auctoritate, notarium publicum ville Evice recepto et clauso. Hanc autem alforriam, franquitatem et liberationem facio tibi pure, etc., sicut melius dici potest, etc. Extrahens te ab omni mei dominio, etc., et ponens te, etc. Ita quod ab inde possis testare, in iudicio stare, etc., et omnia ab inde facere que omnis liber homo potest, etc. Est tamen verum quod pro huismodi franquitate dedisti et solvisti michi omni mee voluntati in bona peccunia realiter et de facto numerando septuaginta florenos auri Aragonum fini et recti pensi, quos de mei voluntati acaptasti per alias iudeorum Cathalonie et Aragone et quos a te habui pro hiis et recepi, prout per me extitit tibi promissum. Ideo, renuntiando, etc., promito tibi huiusmodi franquitatem ratam habere, etc. Et nichilominus insuper promito tibi annullare quevis instrumenta si que sint que per me facta quovismodo sint de te et quavis ratione que contra te videantur facere qualitercunque et que etiam cum presenti anullo et pro nullis haberi volo ita quod tibi ab inde nullatenus possint nocere nec michi seu meis prodesse. Et pro hiis complendis, provandis et tenendis oblige bona mea omnia, etc. Renuntio, etc. Iuro, etc. Renuntio, etc. Fiat latius ad tui commodum, etc.

Actum Cervarie die predicta.

Testes sunt Iohannes Guardiola, mercator, Iohannes Barruffet, magister domorum, ville Cervarie, et Raymundus Rocha, loci de Vergós ripparie Cervarie.

Item dictus Guillemus March fecit apocham de dictis septuaginta florenis dicto Abrahe, presenti, etc. Renuntiavit, etc.

Testes et actum ut supra.